

Dhamma and Environmental Preservation

ธรรมะและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ศาสตราจารย์ ดร. ราชบัณฑิตกิตติมศักดิ์
The Most Ven. Prof. Dr. Phra Dharmakosajarn (Prayoon Dhammacitto)
Honorary Fellow of the Royal Institute

The 8th International Buddhist Conference
on the United Nations Day of Vesak Celebrations
12 - 14 May 2554/2011
Thailand

ธรรมชาติและ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

รสนิยมและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ผู้แต่ง : พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต),
ศาสตราจารย์ ดร. ราชบัณฑิตกิตติมศักดิ์.

ผู้แปล : สุนทรภรณ์ เตชะพะโลกุล
อินทิรา นวสัมฤทธิ์

บรรณาธิการ : พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, ผศ. ดร.
พระมหาสมบุญ วุฑฒิโกโร, ดร.
ดร. ดิออน โอลิเวอร์ พีเพิลส์

ออกแบบ : พิจิตร พรหมลี
บุศกรณ์ เจริญวงศ์สิริกุล

พิมพ์ครั้งที่ ๓ : พฤษภาคม ๒๕๕๔
จำนวน ๓,๐๐๐ เล่ม

ISBN : 978-974-364-958-5

พิมพ์โดย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เลขที่ ๗๙ หมู่ที่ ๑ ต.ลำไทร อ.วังน้อย
จ.พระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐-๓๕๒๔-๘๐๐๐
www.mcu.ac.th

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วัดมหาธาตุ ท่าพระจันทร์ พระนคร
กรุงเทพฯ ๑๐๐๒๐๐
โทรศัพท์ ๐-๒๒๒๑-๘๘๘๒
โทรสาร ๐-๒๖๒๓-๕๖๒๓
www.mcu.ac.th

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้มีส่วนร่วมในการสนับสนุน และส่งเสริมการจัดกิจกรรมเฉลิมฉลองวันวิสาขบูชา วันสำคัญสากลของ สหประชาชาติจนประสบความสำเร็จตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๕๔๗ จนถึงปี พุทธศักราช ๒๕๕๔ (ยกเว้นปีพุทธศักราช ๒๕๕๐ ที่จัดขึ้น ณ เมืองฮานอย สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม) ข้าพเจ้าในนามของมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมีความยินดีอย่างยิ่งที่ได้รับการสนับสนุน จากรัฐบาลไทยและมหาเถรสมาคมด้วยดีเสมอมา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง องค์การสหประชาชาติ ที่ให้รับรองวันวิสาขบูชา อันเป็นวันแห่งการประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

สำหรับการจัดงานเฉลิมฉลองในปีนี้ ทางสมาคมมหาวิทยาลัย พระพุทธศาสนานานาชาติ (สมพน.) ที่จัดตั้งขึ้นในปีพุทธศักราช ๒๕๕๐ โดยการร่วมมือของสถาบันทางการศึกษาพระพุทธศาสนาระดับสูง ทั่วโลก และขณะนี้ สำนักงานเลขานุการสมาคมมหาวิทยาลัย พระพุทธศาสนานานาชาติ (สมพน.) ซึ่งมีสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ได้มีบทบาทสำคัญในการร่วมเฉลิมฉลองวันวิสาขบูชาโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดกิจกรรมการประชุมวิชาการในระดับนานาชาติ

หนังสือเล่มนี้จะสำเร็จไปได้หากปราศจากความวิริยะอุตสาหะ
ของคณาจารย์ นักวิชาการทั่วโลก และเจ้าหน้าที่มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ข้าพเจ้าขอขอบใจในความเสียสละ
ของบรรดาสมาชิก สมาคมสภาสากลวันวิสาขบูชาโลก คณะกรรมการ
สมาคมมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนานานาชาติ คณะกรรมการ
กองบรรณาธิการ ตลอดจนผู้ร่วมปฏิบัติงาน ผู้สนับสนุน และอาสาสมัคร
ทุกท่าน

พระธรรมโกศาจารย์, ศ. ดร.

อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ประธานสมาคมสภาสากลวันวิสาขบูชาโลก
ประธานสมาคมมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนานานาชาติ

สารบัญ

ธรรมชาติและอนุรักษสิ่งแวดล้อม	๔๙
กลล่อแห่งการพัฒนา	๕๑
ปัญหาสิ่งแวดล้อม	๕๕
ทำไมจะต้องมีป่าไม้	๕๖
กัตัญญต่อธรรมชาติ	๖๐

ศาสนาแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม	๖๖
ความสำคัญของสิ่งแวดล้อม	๖๘
สภาพปัญหาสิ่งแวดล้อม	๗๐
มนุษย์คือผู้พิทักษ์ธรรมชาติ	๗๒
สัมมาทิวฐิเกี่ยวกับธรรมชาติ	๗๗
พระพุทธเจ้ากับธรรมชาติ	๘๐
นิทานชาดกสอนให้รักธรรมชาติ	๘๒
เรียนธรรมจากธรรมชาติ	๘๔
ศาสนาสอนเรื่องความรัก	๘๗

ธรรมและการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม

ในชีวิตของคนเรานั้นมีความปรารถนาที่จะสร้างความเจริญก้าวหน้า ทั้งของตนเองและของญาติสนิทมิตรสหายและของประเทศชาติ ในการสร้างความเจริญนั้นแต่ละคนอยากจะทำให้เป็นไปดั่งใจคืออยากจะทำให้มีความก้าวหน้าไปเรื่อยๆ ในทางที่ปรารถนา แต่ว่าการพัฒนาแต่ละอย่างนั้น บางทีก็พัฒนาเร็วเกินไปในบางด้านทำให้หลายสิ่งหลายอย่างตามไม่ทัน ฉะนั้น หากจะพัฒนาให้เป็นไปดั่งใจก็ต้องไปพร้อมๆ กันในหลายๆ ด้าน ไม่ว่าจะเรื่องชีวิตของเรา หรือประเทศชาติก็ตาม

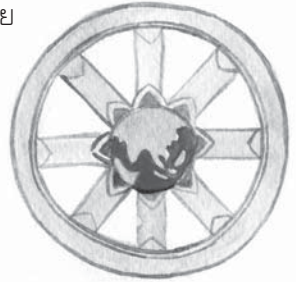
ในการพัฒนาไปสู่เป้าหมายนั้น ชีวิตของคนบางคนก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็วทั้งในหน้าที่การงานและสถานะทางสังคม แต่บางคนก้าวไปช้าๆ หรือบางทีไม่ก้าวหน้าเลย ใครที่ไม่ก้าวหน้าจะกลายเป็นคนล้าหลัง ใครคนที่ยืนอยู่กับที่จะถูกแซงไป

ทำอย่างไรจึงจะก้าวกระโดดหรือก้าวไปอย่างรวดเร็ว อันนี้เป็นปัญหาของคนที่ต้องการจะพัฒนาชีวิต และไม่ใช่เฉพาะเรื่องชีวิตของคนเราเท่านั้นที่มีความแตกต่างในเรื่องของการก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว ดูตัวอย่างการพัฒนาประเทศเป็นไร ประเทศบางประเทศก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็วเหลือเกินในเวลาไม่กี่ปี พัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจ และทางสังคม นำหน้าหลายๆ ประเทศไปอย่างรวดเร็ว ทำไม่จึงเคลื่อนที่พัฒนาตัวเองไปอย่างรวดเร็วเช่นนั้น

ทำอย่างไรชีวิตของเราจึงจะพัฒนาไปรวดเร็ว มีความเติบโตเหมือนกับต้นไม้ที่โตวันโตคืน ทำไม่ประเทศที่ตั้งเป้าหมายว่าจะพัฒนาขนาดนี้ และก็พัฒนาไปได้เกินเป้าหมายด้วยซ้ำไป ทำอย่างไรประเทศที่กำลังก้าวเข้าสู่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๗ จะพัฒนาไปตามเป้าหมายที่เราตั้งเอาไว้ และที่สำคัญก็คือว่า พัฒนาในทุกส่วนทุกด้านพร้อมๆ กัน ไม่ใช่เจริญในด้านหนึ่ง แต่ล้าหลังในด้านอื่น

พระพุทธเจ้าได้สอนธรรมะที่ว่าด้วยล้อแห่งความเจริญว่าเหมือนกับรถที่เคลื่อนที่ไปได้ก็เพราะมีล้อสี่ล้อ และล้อที่หมุนไปด้วยกันเสมอ ทำให้รถนั้นวิ่งไปได้ ถ้าล้อหลุดกระเด็นออกไปสักล้อหนึ่งหรือไม่มีล้อเลย รถก็คงเคลื่อนที่ไปไม่ได้ เพราะฉะนั้นชีวิตที่ใส่ล้อจะหมุนอย่างรวดเร็ว ไปสู่ความเจริญก้าวหน้า แต่ชีวิตที่ขาดล้อก็เหมือนกับรถที่มีล้อไม่ครบ หรือล้อนั้นใช้การไม่ได้ ก็จะไม่ก้าวหน้าไม่สามารถเคลื่อนที่

ประเทศชาติจะพัฒนาไปได้รวดเร็วก็ต้องใส่ล้อ เป็นกงล้อที่หมุนไปสู่ความเจริญ ไม่ใช่กงล้อที่หมุนไปสู่ความหายนะ

กงล้อแห่งการพัฒนา

กงล้อที่หมุนไปสู่ความเจริญนั้นท่านเรียกว่า จักร คำว่า จักร แปลว่าล้อ มีอยู่ 4 ประการด้วยกัน คือ

ประการที่หนึ่ง **ปฏิรูปเทศบาล** การอยู่ในประเทศหรือถิ่นที่เหมาะสมที่ควร ในภาษาศาสตร์ใหม่ก็คือ การอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีนั่นเอง

ประการที่สอง **สัปปริสุปัสสยะ** หมายถึง การคบคนดีเป็นล้อหนึ่งที่จะทำให้ชีวิตไปสู่ความเจริญ

ประการที่สาม **อัตตสัมมาปณิธิ** ตั้งตนไว้ชอบ วางตัวดี

ประการที่สี่ **ปุพเพกตบุญญตา** ความเป็นผู้ได้กระทำคุณงามความดีไว้แต่ปางก่อน คือ มีพื้นเดิมดี

โดยสรุปแล้ว 4 ล้อ ที่พาให้เราก้าวไปสู่ความเจริญก็มีอยู่ 4 ประการ
คือ

๑. ปฏิรูปเกษตรกรรม มีสิ่งแวดล้อมดี
๒. สัมปยุตตธรรม คบคนดี
๓. อุตสาหกรรมการผลิต วางตัวดี
๔. ปลูกพืชพันธุ์ธัญญาหาร มีพื้นดินดี

นี่คือ ๔ ล้อที่ประกอบกันเข้าเป็นเครื่องช่วยให้เราก้าวไปสู่
ความเจริญอย่างรวดเร็วเหมือนกับรถที่ติดล้อและเคลื่อนที่ไปอย่าง
รวดเร็ว

สิ่งแวดล้อมดี คบคนดี วางตัวดี และพื้นดินดี

ท่านลองพิจารณาชีวิตของท่านเองว่า ท่านมีดีทั้ง ๔ ประการ
นี้หรือไม่ นั่นก็คือว่าเวลาที่ท่านจะทำงานให้ก้าวหน้าจะประกอบธุรกิจ
ให้เจริญร่ำรวยมั่งคั่ง ท่านยังขาดข้อไหนบ้างเช่นว่า ท่านมีสิ่งแวดล้อม
ดีหรือไม่ ถิ่นที่ท่านอยู่นั้นเหมาะสมกับงานที่ท่านทำหรือเปล่า ถ้าท่าน
จะทำไร่นั้น ในถิ่นที่ท่านอยู่นั้นน้ำบริบูรณ์ไหม และถ้าหากว่าท่าน
จะทำธุรกิจ ถิ่นที่ท่านอยู่เหมาะสมกับธุรกิจที่ท่านจะทำหรือไม่ มี
สาธารณูปโภคเหมาะสมไหม มีถนน มีไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ และ
การสื่อสารที่ทันสมัยหรือไม่

ในประเทศที่มีการแข่งขันทางธุรกิจสูงนั้น เขาถือว่าเรื่อง
การสื่อสารเป็นหัวใจสำคัญ เพราะว่าหุ่นจะขึ้นจะตก เขารู้กันอย่างรวดเร็ว
เพราะมีระบบการสื่อสารที่ทันสมัย เพราะฉะนั้น ประเทศเหล่านั้นจึง
พัฒนาเรื่องการสื่อสาร การโทรศัพท์ และการติดต่อกันอย่างรวดเร็ว

จึงเป็นสิ่งที่ดีสำหรับการประกอบธุรกิจ อันนี้เขาเรียกว่าสิ่งแวดล้อมดี ท่านดูชีวิตของท่านเองว่า ท่านอยู่ในถิ่นที่ดีที่เหมาะสมหรือไม่ ถ้าไม่ใช่ ท่านต้องหาหรือต้องสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดี

ประการต่อมา เมื่อท่านอยู่ในถิ่นที่ดีที่เหมาะสมแล้ว ท่านคบคนดี หรือเปล่า

สิ่งแวดล้อมมีอยู่ ๒ ประการ คือ สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ และ สิ่งแวดล้อมในสังคม

การคบคนดี ก็คือการหาสิ่งแวดล้อมที่ดีในสังคม เพื่อนบ้านดี ใหม่ เพื่อนร่วมงานดีหรือเปล่า หัวหน้าสนับสนุนเราหรือไม่ เรียกว่า เราต้องสร้างมนุษยสัมพันธ์เพื่อคบคนดี ถ้าหากว่าเราไม่มีคนดี สนับสนุนเราแล้ว เราคงจะมีปัญหาเหมือนกัน เพราะว่าใครไม่มีเพื่อนที่ดีนั้น เขาจะขิ้นสูงได้ยาก คงจะประสบความสำเร็จได้ยาก เมื่อทำธุรกิจเราจะไปกู้ยืมเงินใครที่ไหน เรามีเครดิตดีหรือเปล่า และถ้าหากว่าจะทำงานใหญ่ขึ้น เราหาคนที่ไว้วางใจมาช่วยได้หรือไม่

เพราะฉะนั้น ท่านจึงบอกว่า **นกไม่มีขน คนไม่มีเพื่อน ขึ้นสู่ที่สูงไม่ได้** และที่สำคัญก็คือว่า ถ้าหากว่าเรามีเพื่อนดีสักคนหนึ่งนั้น คงจะช่วยเราได้มากมาย ที่เดียว โบราณท่านบอกว่า

เพื่อนดีเพียงหนึ่งถึงจะน้อย ดีกว่าร้อยเพื่อนคิดริษยา
แม้เกลือหยิบหนึ่งน้อยด้อยราคา ยังดีกว่าน้ำเค็มเต็มทะเล

ฉะนั้น การมีเพื่อนดีหรือคบคนดีนั้น เป็นล้อที่สำคัญที่จะพาเราไปสู่ความเจริญก้าวหน้า สมัยนี้ถ้าหากผู้ใหญ่โปรดปราน ก็ถือว่า

โชคดีไปหลายประการด้วยกัน เพราะทำให้คนนั้นไม่ก้าวหน้าถ้าหากไปขัดแย้งกับฝ่ายโน้นฝ่ายนี้ เราจะขึ้นสักที่คนคอยจะคัดค้านอยู่เรื่อยเรียกว่าโคลนตมดีดลื้อ เพราะฉะนั้นการคบคนดีจึงเป็นองค์ประกอบของความเจริญก้าวหน้า

ประการต่อมา เมื่อเรามีสิ่งแวดล้อมที่ดี และคบคนดีแล้ว ตัวเราเองจะต้องเป็นคนดี คือวางตัวดี คำว่า วางตัวดี ในที่นี้คือ วางตัวเอาไว้ใกล้ความดี ให้อันห่างจากความชั่ว อะไรที่เป็นความชั่ว เช่น อบายมุข ทางแห่งความเสื่อม การเป็นนักเลงสุรา นักเลงการพนัน หรือชอบเที่ยวกลางคืน สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ไม่ดี อย่าพาชีวิตเข้าไปข้องแวะ

ออกห่างจากสิ่งเหล่านั้นก็จะได้ชื่อว่าห่างชั่วและพาตัวไปใกล้ความดี เช่น ความขยัน ความซื่อสัตย์ ความมีศีลธรรม เราตั้งตนไว้ชอบอย่างนี้ คนก็นับถือ และเชื่อใจว่าเป็นคนซื่อสัตย์สุจริต รับผิดชอบ ใครก็อยากจะให้ไปช่วยงานหรือให้ทำงานด้วย

ข้อสุดท้ายใน ๔ ประการนั้นคือ **มีบุญ** ในที่นี้ได้แก่ ทำบุญไว้แต่ปางก่อน ซึ่งทำให้เป็นคนมีพื้นเดิมดี เช่น การศึกษาที่ดี สุขภาพที่ดี ทุนทรัพย์ที่ดี เหล่านี้จะเป็นสิ่งที่เกื้อกูลทำให้เรามีทุนรอนพอที่จะพัฒนาตัวเอง

ประเทศไทยพัฒนาประเทศไปอย่างรวดเร็วเพราะเคยมีพื้นเดิมดีในความหมายที่ว่า สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติของประเทศเรานั้นเคยอุดมสมบูรณ์ เรามีทรัพยากรธรรมชาติมากมาย เราเคยมีป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ในอดีต ประเทศไทยนั้นถึงกับมีคำกล่าวในสมัยพ่อขุนรามคำแหงฯ ที่เป็นศิลาจารึกว่า **ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว**

ปัญหาสิ่งแวดล้อม

แต่ในปัจจุบัน สิ่งที่เป็นพื้นเดิมดีของเรานั้นได้ถูกทำลายไปเป็นจำนวนมากฝนที่เคยตกต้องตามฤดูกาลนั้นก็ไม่ตกต้องตามฤดูกาล ป่าไม้ถูกทำลาย แม่น้ำเน่า อากาศเป็นพิษ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งแวดล้อมอันเป็นพิษต่อมนุษย์

ถ้าหากว่าเราจะสร้างความเจริญให้กับประเทศชาติ เราจะต้องหันกลับมาพัฒนาในสิ่งที่พื้นเดิมของเรา ได้แก่สิ่งแวดล้อมตาม

ธรรมชาติ ถ้าปล่อยเอาไว้ก็เป็นปัญหาในการพัฒนาต่อไปอย่างแน่นอน ดังเช่นในเรื่องของป่าไม้ เราจะเห็นว่าในปัจจุบันป่าไม้ถูกทำลายไปเป็นจำนวนมาก รัฐบาลต้องการอนุรักษ์ป่าไม้ จึงประกาศนโยบายป่าไม้ปี พ.ศ. ๒๕๒๘ ว่าจะต้องให้มีพื้นที่ป่าไม้ทั่วประเทศ คิดเป็น ๔๐% ของพื้นที่ทั่วประเทศ แต่ในความเป็นจริงคือ เรายังรักษาพื้นที่ป่าไม้ไม่ได้เลย ไหนเลย

ในปี พ.ศ. ๒๕๓๒ เรามีป่าไม้คิดเป็น ๒๘% ของพื้นที่ทั่วประเทศ เพราะฉะนั้นเราจึงคิดปลูกป่าไม้เพิ่มอีกประมาณ ๓๔ ล้านไร่ เพื่อที่จะให้มีป่าไม้ถึง ๔๐% ของพื้นที่ทั่วประเทศ

ทำไมจะต้องมีป่าไม้

ป่าไม้สร้างความชุ่มชื้น ทำให้ฝนตก และเมื่อฝนตกป่าไม้ก็อุ้มน้ำไว้ไม่ให้ น้ำท่วมฉับพลันเป็นกลไกทางธรรมชาติที่มีความสัมพันธ์กัน ถ้าขาดป่าไม้ฝนก็จะแล้ง ถ้าฝนตกลงมาน้ำก็จะท่วม ถ้าไม่มีป่าสัตว์ป่าก็อยู่ไม่ได้ เรียกว่ามีความสัมพันธ์กันตลอด ภาษาพระท่านเรียกว่า **ปฏิจสุมปบาท** คือทุกสิ่งทุกอย่างอาศัยกันและกันเกิดขึ้น ไม่มีสิ่งใดอยู่ได้อย่างโดดเดี่ยว **เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนั้นก็ขึ้น เมื่อสิ่งนี้ดับ สิ่งนั้นก็ดับ** นี้ก็คือคำสอนเรื่องความสัมพันธ์กันของสิ่งทั้งหลาย ท่านเรียกว่า **ปฏิจสุมปบาท** หรือ **อิทัปปัจจยตา**

คนไทยในสมัยโบราณ ได้เข้าใจเรื่องนี้จึงนำเอามากล่าวเป็น เรื่องความสัมพันธ์ของธรรมชาติว่า “น้ำพึ่งเรือ เสือพึ่งป่า ข้าพึ่งเจ้า บ่าว

พื้งน่าย” ในทำนองกลับกัน “นายกั๊พื้งบ่าว เจ้ากั๊พื้งข้า ปากั๊พื้งเลื้อ
เรือกั๊พื้งน้ำ” เลื้อพื้งป่า ป่าพื้งเลื้อนั้นเขาก็เอาไปพูดต่อว่า “เลื้อพื้
เพราะป่าปก ป่ารกเพราะเลื้อยัง ดินดีเพราะหญ้าบัง หญ้ายังเพราะ
ดินดี”

อันนี้แสดงให้เห็นว่า สิ่งแวดล้อมโดยธรรมชาตินั้น ถ้าหากว่า
มนุษย์ไม่เข้าไปทำลายสิ่งต่างๆ ก็จะทำให้เกิดความสมดุลมีความเจริญ
เติบโตมีป่าไม้ มีสัตว์ป่า มีนกหรือ ต้นไม้ให้ออกซิเจนแก่อากาศ ทำให้
อากาศบริสุทธิ์ดีขึ้นประเทศชาติจะน่าอยู่เพราะมีสิ่งแวดล้อมที่ดีสุขภาพ
ของคนคงจะดีขึ้น แต่ปรากฏว่าป่าไม้ได้ถูกทำลายไปจนเหลือประมาณ
๒๘% ในพื้นที่ทั้งหมดของประเทศเท่านั้น อันนี้เองที่เกิดความเร่ง
ด่วนที่จะต้องอนุรักษ์ป่าไม้

นอกจากนั้น ในเรื่องของแม่น้ำลำธาร ทัศนภาพของเมืองไทยก็
ชักมีปัญหา แม่น้ำเน่า เช่น แม่น้ำสายใหญ่คือแม่น้ำเจ้าพระยาก็กำลัง
จะสิ้น ถ้าไม่รีบอนุรักษ์ไว้ ทั้งนี้เพราะเราพัฒนาประเทศได้รวดเร็วมาก
เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๓ มีโรงงานอุตสาหกรรมถึง ๕๑,๕๐๐ โรงงานทั่วประเทศ
และ ๕๑,๕๐๐ โรงงานนี้แหละได้ปล่อยน้ำเสียลงสู่แม่น้ำจากที่ต่างๆ คิด
ประมาณว่าน้ำเสียที่ปล่อยจากโรงงานอุตสาหกรรมมีประมาณ
๕๐๐,๐๐๐ ตันต่อปี ซึ่งบางทีก็เป็นน้ำเสียที่เป็นพิษที่ทำลายได้ยาก แม่น้ำ
ลำธารก็ทำให้ แม่น้ำพระคงคาคงจะสะอื้น ต่อให้เราไปลอยกระทงกันสัก
เท่าไร แม่น้ำพระคงคาก็คงไม่ยอมให้อภัย รัฐออกกฎระเบียบว่า โรงงาน
อุตสาหกรรมควรมีโรงงานกำจัดน้ำเสียก่อนที่จะปล่อยลงแม่น้ำลำธาร
แต่เขาก็ไม่ทำ เมื่อไม่ทำแม่น้ำลำธารก็รับไม่ไหว ทนไม่ได้ เกิดการเป็น
พิษขึ้น ถ้าปล่อยกันไปอย่างนี้เรื่อยๆ ประมาณกันว่าในปี พ.ศ. ๒๕๓๙

โรงงานอุตสาหกรรมจะปล่อยน้ำเสียลงในแม่น้ำลำธารประมาณ ๗๓๐,๐๐๐ ตันต่อปี ซึ่งจะทำให้สภาวะน้ำเน่าเสียระบอบไปทั่ว เรายังไม่พูดถึงอากาศที่เป็นพิษ อากาศเสียจากควันหรือก๊าซซึ่งลอยออกจากโรงงานอุตสาหกรรมบ้าง จากควันรถยนต์บ้าง สิ่งเหล่านี้เองที่ทำให้ชีวิตของเราลำบากขึ้นไปทุกที สิ่งแวดล้อมซักจะไม่เป็นมิตรกับมนุษย์

เมื่อสิ่งแวดล้อมถูกทำลายมนุษย์ก็อยู่ไม่ได้ เพราะฉะนั้น มนุษย์กับสิ่งแวดล้อมอิงอาศัยซึ่งกันและกัน มนุษย์อาศัยสิ่งแวดล้อม และสิ่งแวดล้อมก็อาศัยมนุษย์ ท่านเรียกว่าเป็น ปฏิจจสมุปบาท นั้นเอง

ถ้าสิ่งแวดล้อมไม่ดี แสดงว่า กงล้อแห่งความเจริญหนึ่งกงล้อ นั้นคือ **ปฏิรูปเทวสวะ การอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีนั้นได้ถูกทำลายไป การพัฒนาประเทศไปสู่ความเจริญไม่เกิดความสมดุล** และสักวันหนึ่ง รถที่แล่นไปนั้นจะตกเหว เพราะล้อหลุด ฉะนั้นจะต้องรีบแก้ปัญหาล้างแวดล้อมอย่างรวดเร็วให้กลับมาสู่ภาวะที่น้อยอยู่อาศัย มีป่าไม้ที่เขียวขจี เพื่อให้ฝนตกตามฤดูกาล มีสัตว์ป่า มีแม่น้ำลำธารที่ใสสะอาด อากาศไม่เป็นพิษ นี่คงไม่ใช่ฝันที่เป็นตุเป็นตะเพราะอยู่ไม่ไกลเกินเอื้อม การจะทำให้ฝันเป็นจริงนั้นอยู่ที่มนุษย์ เพราะมนุษย์ได้เข้าไปรุกรานย้ายธรรมชาติแวดล้อมด้วยกิเลสตัณหา เราตัดไม้ทำลายป่าเพราะความโลภ และความโลภมากเกินไปได้ทำให้ป่าไม้หมดไปทุกที่

พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า **อติโลภो हि पापโก** ความโลภมากเกิน ไปนั้นแล้วแท้ๆ

กตัญญูต่อธรรมชาติ

เพราะฉะนั้นต้องควบคุมความโลภของมนุษย์ ต้องทำให้มนุษย์เห็นคุณค่าของธรรมชาติแวดล้อม โบราณท่านสอนไว้ที่ว่า หากว่าเราไปอยู่ที่ใดต้นไม้อันใด อย่าไปหักรานกิ่งของต้นไม้ นั้น เพราะมันมีบุญคุณต่อเรา โดยให้ร่มเงาแก่เรา ทำไมจะต้องเนรคุณต่อต้นไม้ด้วยเล่า ความรู้จักบุญคุณต่อธรรมชาติแวดล้อมซึ่งโบราณได้สอนเอาไว้ นั้นสะท้อนถึงธรรมข้อหนึ่งขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ธรรมข้อนั้นก็คือ **ความกตัญญูต่อกตเวที**

กตัญญู คือ รู้คุณที่ได้รับมาจากผู้อื่นหรือสิ่งอื่น

กตเวที คือ ประกาศความรู้คุณนั้นให้ปรากฏด้วยการตอบแทนคุณ

ขอให้มนุษย์รู้คุณของธรรมชาติบ้าง ความกตัญญูนั้นไม่มีเฉพาะมนุษย์กับมนุษย์นั้นเราไม่เพียงกตัญญูต่อบุคคลอย่างเดียว ความรู้คุณของวัตถุสิ่งของก็เป็นกตัญญู ไม่ว่าจะเป็นถนนหนทางบ้านที่พักอาศัย ธรรมชาติแวดล้อมที่เราอยู่ทุกสิ่งล้วนมีบุญคุณ สิ่งใดให้ที่พัก ให้ความสะดวกสบายแก่เรา เราต้องถนอมรักษา นี่คือการกตัญญู ใครที่มีความมากตัญญูรู้คุณท่าน เรียกว่าเป็นคนดี ดังภาษิตว่า

นิมิตต์ สาธุรูปานํ กตัญญูกตเวทีตา ความกตัญญูรู้คุณและประกาศตอบแทนคุณนั้นให้ปรากฏเป็นเครื่องหมายของคนดี

คนดีชอบสร้างสรรค์ ส่วนคนชั่วชอบทำลาย ใครก็ตามที่เป็นคนดีเขามีน้ำใจ เขาเห็นคุณค่าของสิ่งที่ให้ประโยชน์ให้คุณค่าแก่เขาอย่าว่าแต่สิ่งนั้นจะเป็นมนุษย์เลย แม้จะเป็นต้นไม้สักต้นหนึ่งที่ทำให้ความร่มเย็นให้ร่มเงาเขาก็ไม่ทำลาย ถนนหนทางที่เราขับรถที่เราเดินอยู่ทุก

วันนั้น ท่อน้ำประปา สายไฟฟ้า สิ่งที่เป็นสาธารณูปโภคทั้งหลาย สิ่งเหล่านี้เป็นประโยชน์ต่อเราและเป็นประโยชน์ต่อคนอื่นอย่าไปทำลายมัน เพราะมันเป็นสิ่งที่มีคุณประโยชน์แก่เรา ความรู้คุณอย่างนี้ ท่านเรียกว่าเป็นกตัญญู เมื่อกตัญญูแล้วท่านก็ต้องมีกตเวทิตี คือแสดงความกตัญญูนั้นให้ปรากฏโดยการถนอมรักษาสิ่งแวดล้อมนั้น เมื่อท่านเห็นคุณค่าของป่าไม้ ก็อย่าไปตัดทำลายเพราะความโลภหรือความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ป่านั้นเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร ถ้าไม่มีป่าก็ไม่มีต้นน้ำลำธารไม่มีแม่น้ำลำธารเราก็อยู่ไม่ได้ เราก็ปลูกพืชพันธุ์ธัญญาหารไม่ได้ สิ่งเหล่านี้ให้คุณแก่ชีวิตของเรา เราต้องตระหนักรู้ในคุณค่าของมัน ช่วยกันปลูกป่าช่วยกันถนอมรักษาป่าไม้ และอย่าไปทำลาย

โดยเหตุที่ว่าความกตัญญูกตเวทิตีนี้เป็นคุณธรรมของคนดีนั่นเอง เราจึงเห็นได้ว่า ในจริยวัตรของคนดีทั้งหลายล้วนแต่มีความกตัญญูกตเวทิตีทั้งนั้น องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นผู้มีความกตัญญูกตเวทิตีเป็นอย่างยิ่ง เมื่อพระองค์ตรัสรู้ได้เสด็จกลับไปสู่กรุงกบิลพัสดุ์ เพื่อแสดงธรรมโปรดพุทธบิดา เป็นการแสดงความกตัญญูต่อพระพุทธบิดาไม่ใช่แสดงความกตัญญูรู้คุณต่อพระญาติเท่านั้นพระองค์ก็ยั้งรู้คุณของธรรมชาติซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อม พระองค์ยังรำลึกถึงต้นมหาโพธิ์ ที่ให้ร่มเงาแก่พระองค์จนได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีพระพุทธรูปปางหนึ่งชื่อว่า ปางถวายเนตร ที่จับเอาเหตุการณ์ตอนที่พระพุทธรเจ้าได้ประทับยืนห่างจากต้นมหาโพธิ์พอประมาณ ประทับยืนเอาพระหัตถ์ขวาทาบบนพระหัตถ์ซ้าย จ้องพระเนตรไม่กะพริบไปที่ต้นมหาโพธิ์ที่พระองค์ตรัสรู้เป็นเวลา ๗ วัน กล่าวกันว่าเพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูรู้คุณต้นไม้ เราเรียกพระปางนี้ว่า ปาง

ถวายเนตร เป็นพระประจำวันของผู้เกิดวันอาทิตย์ ความจริงแล้วน่าจะ
 เป็นพระประจำสำหรับคนที่เห็นคุณค่าของธรรมชาติ หรือผู้นุรักษ์
 ธรรมชาติแวดล้อม พระพุทธองค์ได้แสดงความกตัญญูรู้คุณ
 ธรรมชาติแวดล้อม และทรงสอนให้คนมีความกตัญญูรู้คุณต่อ
 ธรรมชาติแวดล้อม ตลอดชีวิตพระองค์อยู่กับป่า ในพระพุทธศาสนา
 ประสูติในสวนลุมพินีวัน ซึ่งก็เป็นสวนป่าตรัสรู้ในป่าใต้ต้นมหาโพธิ์ เดิน
 ทางสั่งสอนหรืออยู่ในวัดที่เป็นวัดป่า วัดป่าแห่งแรกชื่อว่าเวฬุวัน เป็น
 สวนไม้ไผ่ วัดต่อๆ มาอย่างวัดเชตวัน ก็เป็นสวนของเจ้าชายชื่อ เชต หรือ
 วัดชีวกัมพวนาราม ก็เป็นวัดสวนมะม่วง วัดเหล่านี้ล้วนแต่เป็นสวนป่า
 พระองค์เห็นคุณค่าของป่าไม่ต่อชีวิตมนุษย์ ทรงส่งเสริมให้พระเดิน
 รุดงค์ ให้อยู่ในป่าหรืออยู่ใต้โคนต้นไม้ เพราะฉะนั้นพระบางรูปอยู่ในป่า

เป็นวัตร ถืออุตุจกัโดยอาศัยการอยู่ในป่า ในสมัยพระมหากษัตริย์ราชลัไท
 แห่งกรุงสุโขทัยนั้น มีวัดป่าเป็นจำนวนมาก วัดป่าเหล่านี้ได้รวมกัน
 เป็นสายอรัญญวาสี คือวัดป่านั่นเอง คู่ขนานกับวัดคามวาสี คือวัดที่
 อยู่ในบ้านในเมือง

อย่างไรก็ตาม วัดจะต้องเป็นอาราม คือเป็นที่รื่นรมย์ใจ เป็นที่
 ที่มีความใกล้ชิดกับธรรมชาติเหมือนกับวัดในสมัยพระพุทธเจ้านั่นเอง
 นี่คือนี่ที่พระองค์ได้สอนให้เห็นคุณค่าของธรรมชาติแวดล้อม ชาวพุทธ
 ที่ดีจะต้องดำเนินตามจริยวัตรของพระพุทธเจ้า พระองค์อยู่ในวัดป่า
 และนิพพานในป่า ฉะนั้นพระองค์จึงสอนพระให้มีความเคารพใน

ธรรมชาติแวดล้อม ห้ามพระตัดไม้ ห้ามขุดดิน ห้ามถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ หรือบ้วนน้ำลายลงบนต้นไม้ หรือในแม่น้ำลำธาร สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงคำสอนที่กล่อมเกลายให้พระใกล้ชิดกับป่า จึงไม่น่าแปลกใจที่พระบางรูปเดินธุดงค์แล้วจะรักป่าและมีความคิดที่จะอนุรักษ์ป่าไม้ เราควรจะสนับสนุนให้ท่านเหล่านั้นได้อนุรักษ์ป่าไม้ต่อไป เนื่องจากท่านได้ใกล้ชิดกับธรรมชาติแวดล้อม โดยปฏิบัติตามคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ท่านจึงรักป่ามากกว่าพระทั่วไป อย่างไรก็ตามคนที่ตระหนักถึงคุณค่าข้อนี้ จะต้องไม่แสดงความอกตัญญู หรือเนรคุณต่อธรรมชาติแวดล้อม ถ้าเขาอกตัญญูแล้วคงเหมือนกับกวางตัวหนึ่งซึ่งถูกพรานไล่ยิงหนีเข้าไปอยู่ในพุ่มไม้ นายพรานมองไม่เห็นกวางก็เดินเลยไป กวางเหนื่อยขึ้นมารู้สึกหิวจึงกินพุ่มไม้ นั้น กินจนเป็นช่องวงกลม นายพรานเดินกลับมาเห็นกวางก็เลยยิงกวางตาย กวางอกตัญญูไม่รู้คุณของต้นไม้ ได้ทำลายต้นไม้ที่อาศัยหลบภัยแก่ตน เหมือนกับมนุษย์สมัยนี้ที่อาศัยอยู่กับธรรมชาติแต่ไม่รู้คุณธรรมชาติ จึงถูกธรรมชาติเล่นงานเอาจนเป็นพิษเป็นภัยซึ่งยากที่จะแก้ไขในปัจจุบัน ชาวพุทธควรพร้อมใจกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และถือเป็นนโยบายส่วนรวมที่จะปฏิบัติตามคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้าตรัสว่า การปลูกป่า และการรักษาต้นน้ำลำธาร เป็นบุญเป็นกุศล พระองค์ตรัสไว้ใน วนโรปสูตร ว่า-

ชนเหล่าใด ปลูกป่า ปลูกสวน สร้างสะพาน สร้างโรงน้ำ
ขุดบ่อน้ำ บริจาคอาคารที่พัก ชนเหล่านั้นได้บุญตลอดเวลา ทั้ง
กลางวันและกลางคืน

ทั้งนี้เพราะการรักษาธรรมชาติแวดล้อม ชูذب่อน้ำปลูกต้นไม้ เหล่านี้เป็นประโยชน์ไพศาลต่อประชาชนในสังคมทั้งหมด ใครมาใช้ประโยชน์เมื่อไร คนที่ปลูกที่สร้างก็ได้บุญเมื่อนั้น พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า ผู้ทำย่อมได้บุญตลอดทั้งกลางวันและกลางคืน

เพราะฉะนั้น การรักษาธรรมชาติแวดล้อม จึงเป็นการปฏิบัติธรรมเรื่องกตัญญูทเวที ถ้าเราทำได้ก็ชื่อว่าเรามีปฏิรูปเทสวาสะ คือสิ่งแวดล้อมดี ซึ่งจะนำพาเราไปสู่ความเจริญองกวมเหมือนกับล้อรถล้อหนึ่งประกอบเข้าในล้อที่เหลือคือการคบคนดี วางตัวดีและพื้นเดิมดี พาเราไปสู่ความเจริญ

ศาสนาแก้ปัญหาล้างแวล้อม

ขอถวายความเคารพแด่ท่านพระเถรานุเถระ
ขอเจริญพรแด่ท่านสาธุชนทุกท่าน

นับว่าเป็นการเหมาะสมกับมหามงคลสมัย
เฉลิมพระชนมพรรษาที่เราท่านทั้งหลายจากทุก
ศาสนาในประเทศไทยได้ประชุมในมหาสันนิบาตแห่งนี้
ณ ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล จัดงานสำคัญเรื่อง
ศาสนากับสิ่งแวดล้อมเพื่อพิจารณาหาทางแก้ไข
ปัญหาเร่งด่วนที่สมเด็จพระมหารัชมงคลมุนีเจ้า
ทรงมีความห่วงใย เพราะประเทศชาติในปัจจุบัน
พัฒนาทางด้านวัตถุมากก็ประสบปัญหามากมาย โดยเฉพาะปัญหาล้างแวล้อม

ในโอกาสแห่งวันเฉลิมพระชนมพรรษาปีนี้
คณะผู้จัดงานจึงยกประเด็นสิ่งแวดล้อมขึ้นมาและ
ถือว่าไม่ใช่เป็นปัญหาระดับชาติเท่านั้น แต่ได้เป็น
ปัญหาใหญ่ระดับโลกไปแล้ว

เรื่องสิ่งแวดล้อมกลายเป็นปัญหาระดับโลก เพราะสหประชาชาติได้จัดการประชุมว่าด้วยสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนา ที่กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล ช่วงวันที่ ๓-๑๔ มิถุนายน ๒๕๓๕ เรียกการประชุมครั้งนั้นว่า Earth Summit คือการประชุมสุดยอดเรื่องของโลก มีหัวหน้าคณะรัฐบาลและเจ้าหน้าที่ระดับสูงจาก ๑๗๙ ประเทศเข้าร่วมในการประชุม ในระหว่างการประชุมครั้งนี้ได้มีการลงนามและรับรองเอกสาร ๕ ฉบับ เอกสารเหล่านี้ได้มีการพูดถึงการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) อย่างเป็นทางการเป็นครั้งแรก

เป็นที่น่าสังเกตว่าในการประชุมระดับโลกในช่วงทศวรรษก่อน มักจะพูดถึงปัญหาสงครามปรมาณูหรือสงครามนิวเคลียร์เพราะเป็นเรื่องการทำลายล้างโลก แต่ในทศวรรษปัจจุบันสงครามนิวเคลียร์นั้น

ลดความหวาดเสียวลงไป เพราะสถานการณ์ของโลกได้เปลี่ยนแปลง เนื่องจากการล่มสลายของสหภาพโซเวียต

ในปัจจุบันเราประสบปัญหาใหม่ที่มาแรงก็คือปัญหาสิ่งแวดล้อม ประเทศไทยตระหนักถึงความสำคัญของปัญหานี้ถึงขนาดที่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๗ จัดเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นประเด็นสำคัญ กระทรวงวิทยาศาสตร์และการพลังงาน เปลี่ยนชื่อเป็นกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ที่พูดมานั้นหมายความว่าไทยเราเริ่มมองเห็นว่าสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาใหญ่หลายฝ่ายเริ่มรวมพลังกันต่อสู้ปัญหานี้ แต่พลังที่รวมกันเป็นพลังทางการเมือง เป็นพลังเอ็นจีโอ (NGO) ยังไม่มีการรวมพลังขององค์กรศาสนาเพื่อแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม

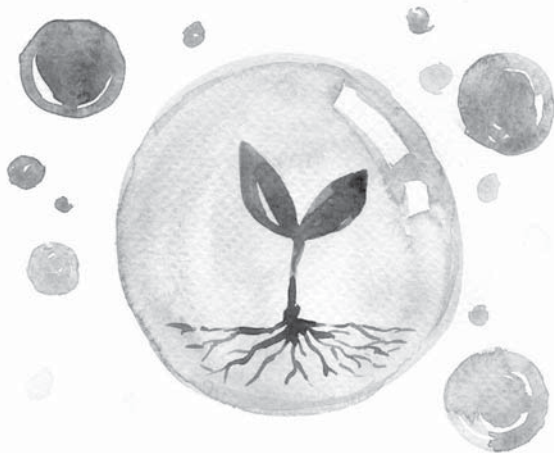

ความสำคัญของสิ่งแวดล้อม

การประชุมสัมมนาครั้งนี้อาจเป็นนิมิตรหมายอันดีที่แสดงว่าองค์กรศาสนาได้ตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาสิ่งแวดล้อม และถือเป็นประเด็นริบด่วนที่ต้องรวมพลังกันจัดการ แท้ที่จริง สิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่ใกล้ชิดกับชีวิตมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ ภูเขา แม่น้ำ หรือสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น ชุมชน อาคาร ยานพาหนะก็ตาม ถ้ามนุษย์เลือกใช้ชีวิตชีวิตที่ถูกต้อง ปัญหาสิ่งแวดล้อมคงไม่เกิดขึ้น เนื่องจากศาสนาเป็นวิถีชีวิตอันหนึ่ง เราจะแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ถ้าสอนให้ทุกคนเข้าถึงแก่นศาสนาและรับมาปฏิบัติเป็นวิถีชีวิต

พระพุทธเจ้าตรัสเกี่ยวกับความสำคัญของสิ่งแวดล้อมไว้ว่า
 “ปฏิรูปเทสวาโส...เอตมมุงคลมุตตมံ การอยู่ในประเทศหรือสิ่ง
 แวดล้อมที่เหมาะสมเป็นอุดมมงคล”

การอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมจะช่วยพัฒนาชีวิตให้มีธรรม
 เมื่อมนุษย์มีธรรม สิ่งแวดล้อมก็จะพัฒนาตาม แต่ถ้ามนุษย์อยู่อย่าง
 ไม่มีธรรมก็จะรักษาสีงแวดล้อมไม่ได้และจะทำลายสิ่งแวดล้อม ที่เรา
 มาพูดถึงสิ่งแวดล้อมของโลก ไม่ใช่เพราะห่วงใยโลกคือแผ่นดิน
 (โอกาสโลก) โลกที่เราอาศัยอยู่นี้เราจะไปช่วยแก้ไขปรับปรุงอย่างไร
 หรือไม่ โลกไม่สนใจ นักวิทยาศาสตร์ประเมินว่าโลกคือแผ่นดินนี้ยัง
 คงอยู่ต่อไปอีกไม่น้อยกว่าหมื่นล้านปี

แต่ถ้าเราจัดการสิ่งแวดล้อมของโลกโดยไม่ถูกต้อง สัตว์โลกที่รวมถึงมนุษย์จะอยู่ไม่ได้ เราไม่ต้องไปคิดเปลี่ยนแปลงแผ่นดินเพื่อให้แผ่นดินโลกอยู่รอด แผ่นดินโลกนี้อยู่รอดไปอีกนาน แต่อาจจะอยู่รอดโดยไม่มีมนุษย์และสัตว์อื่นๆ เราจึงต้องเปลี่ยนมนุษย์เพื่อให้มนุษย์สามารถคงอยู่ต่อไปอย่างผาสุก เราจะต้องเปลี่ยนวิถีชีวิตเปลี่ยนจิตใจของมนุษย์และปรับกระบวนการพัฒนาให้ถูกต้อง เพื่อลูกหลานของเราจะได้มีแผ่นดินโลกที่เหมาะสมแก่การอยู่อาศัย พวกเราขออภัยแผ่นดินโลกอันเป็นมรดกของลูกหลานมาอยู่อาศัยชั่วคราว และจะต้องใช้คืนพวกเขาไปในสภาพที่สมบูรณ์ ภาษาบาลีเรียกว่า “ปัจฉิมฆานตานุกมฺปมานสา เราทั้งหลายมีจิตหวังที่จะอนุเคราะห์แก่อนุชนคนรุ่นหลัง” จึงได้ประชุมสัมมนาเลือกสรรศาสนธรรมมาแก้ปัญหาล้างแ้วดล้อม ถ้ามนุษย์อยู่อย่างถูกต้องตามหลักศาสนา ปัญหาสิ่งแวดล้อมก็คลี่คลายไป ถ้ามนุษย์มีศาสนธรรมไม่ว่าของศาสนาใดก็จะเอื้ออำนวยให้สิ่งแวดล้อมที่ดีของโลกนั้นอยู่คู่กับมนุษย์ทั้งหลายต่อไป

สภาพปัญหาสิ่งแวดล้อม

ปัจจุบัน สิ่งแวดล้อมวิปริตเปลี่ยนแปลงจนบางที่ไม่เหมาะสมที่ควรที่จะปฏิรูปเขต ปัญหาล้างแ้วดล้อมเกิดจากการที่คนเราดำเนินชีวิตไม่ถูกต้อง ในพระไตรปิฎกมีพุทธพจน์ว่า ถ้าประชาชนไม่ประพฤติธรรมการโคจรของพระจันทร์ พระอาทิตย์ก็จะวิปริต อากาศก็วิปริต ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล การผลิตก็ไม่ได้ผล ทำให้วิถีชีวิตคนต้องมีปัญหา

คัมภีร์ไบเบิลของศาสนาคริสต์บันทึกไว้ว่า เพราะมนุษย์ไม่ประพฤติธรรม พระเจ้าต้องยกเครื่องปรับเปลี่ยนให้โลกมีคนยุคใหม่ที่ดีกว่า โดยบันดาลให้ฝนตก ๔๐ วันจนน้ำท่วมโลก มนุษย์จมน้ำตายหมดเหลือรอดอยู่ครอบครัวเดียวเท่านั้นคือครอบครัวของโนอาห์ที่ประพฤติธรรม

ในประเทศไทย คนไม่ประพฤติธรรม เบียดเบียนธรรมชาติ กำลังถูกรธรรมชาติลงโทษ ธาตุ ๔ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ เกิดวิปริต เช่น ดินกันดารแห้งแล้ง ป่าไม้ถูกทำลายมหาศาล ประมาทกันว่าในปีหนึ่งๆ ประเทศไทยนั้นถ้าเราไม่ปิดป่า ป่าไม้จะถูกทำลายปีละประมาณ ๕% และถ้าทำลายกันอย่างนั้นจนถึงปี ๒๕๕๓ ป่าจะหมดไปจากแผ่นดินไทย เมื่อปี ๒๕๓๒ รัฐบาลกำหนดไว้ว่าเป็นนโยบายว่า ป่าจะต้องมีในเมืองไทย ๔๐% ของพื้นที่ทั่วประเทศ แต่ในช่วงนั้นเรามีป่าเพียง ๒๘% โดยเฉลี่ยเราปลูกต้นไม้วันละต้น แต่โค่นกันวันละไร่

ธาตุน้ำก็วิปริต เช่น น้ำเน่าเสีย ในปี ๒๕๓๓ โรงงานไม่ต่ำกว่า ๕๑,๐๐๐ แห่งทั่วประเทศปล่อยของเสียลงในแม่น้ำโดยไม่รับผิดชอบ ประมาณ ๕๐๐,๐๐๐ ตันต่อปี ผู้ประกอบการต้องการเสียเงินลงทุนให้น้อยที่สุดเพื่อหวังกอบโกยกำไรตอบแทนให้มากที่สุด พวกเขาจึงไม่ทำที่บำบัดน้ำเสียในโรงงานหรือมีโรงบำบัดน้ำเสียแต่ก็ไม่ยอมใช้งาน เพราะกลัวเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น นอกจากนั้น น้ำเสียจากครัวเรือนและอาคารต่างๆ ก็ไหลตรงลงแม่น้ำโดยไม่มีการกักเก็บไปบำบัดให้เป็นน้ำดีก่อน

ธาตุลมวิปริตเมื่ออากาศเป็นพิษ ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ที่มาจาก การเผาไหม้ถ่านหินและถ่านจากปล่องโรงงาน เป็นต้น สร้าง

ปัญหาระดับโลกที่เราเรียกว่า **ปฏิกิริยาเรือนกระจก (Greenhouse Effect)** ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ที่เพิ่มมากขึ้นจะคอยกันไม่ให้ความร้อนจากแสงอาทิตย์หนีไปจากโลก ก๊าซจึงทำหน้าที่เหมือนกระจกที่กันความร้อนไม่ให้ออกไปจากเรือนกระจก ความร้อนในโลกจึงเพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ยอุณหภูมิโลกเพิ่มขึ้นปีหนึ่งระหว่าง ๑.๕-๔.๕ องศาเซลเซียส น้ำแข็งที่ขั้วโลกจึงละลายทำให้น้ำทะเลสูงขึ้น การที่อุณหภูมิสูงขึ้นนี้แสดงว่าธาตุไฟก็วิปริต

ธาตุดิน น้ำ ลม ไฟ วิปริตเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมเพราะมนุษย์ใช้ชีวิตไม่ถูกต้องมีความโลภ ความโกรธ และความหลงมากเกินไป ความโลภทำให้ตัดไม้ทำลายป่า พระพุทธเจ้าตรัสว่า “*ยํ ลหุํ เตน ตุมฺหฺสฺสพฺพํ อติโลภํ หิ ปาปโก คฺวารยฺนตีกับฺลิ่งที่ตนได้ โลกเกินไป เลวแท้ๆ*” ความโกรธทำให้สังหารผลาญชีวิตสัตว์ทั้งหลาย ความหลงทำให้คนหลงผิดคิดว่าต้องเป็นนายธรรมชาติ ธรรมชาติเป็นสิ่งที่เราจะต้องชนะและควบคุม

มนุษย์คือผู้พิทักษ์ธรรมชาติ

ศาสนาในอดีตกาลช่วยปกป้องคุ้มครองธรรมชาติ ศาสนาโบราณเกิดจากความกลัวภัยของมนุษย์ เมื่อฝนตก ฟ้ำร้อง ฟ้ำผ่า มนุษย์เกิดความกลัวขึ้นมาไม่รู้จะป้องกันตัวอย่างไรก็อธิษฐานขอความคุ้มครองจากเทพดาอารักษ์ พวกเขาเชื่อว่ามิเทพเจ้าอยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์ธรรมชาติ คนสมัยก่อนจึงก็ไหว้พระพิรุณ แม่พระธรณี แม่พระคงคา พระอัคนี คือไหว้ดิน น้ำ ลม ไฟ นั่นเอง พวกเขาไม่

ทำลายธรรมชาติ ศาสนาโบราณช่วยให้มนุษย์อยู่กลมกลืนกับธรรมชาติ ไม่ทำลายย่ำยีธรรมชาติ เช่น เมื่อพวกเขามีความเชื่อเรื่องแม่โพสพ และแม่พระคงคาในอดีตนั้น พวกเขาปฏิบัติต่อพืชพันธุ์ธัญญาหาร และแม่น้ำลำคลองด้วยความเคารพยำเกรง

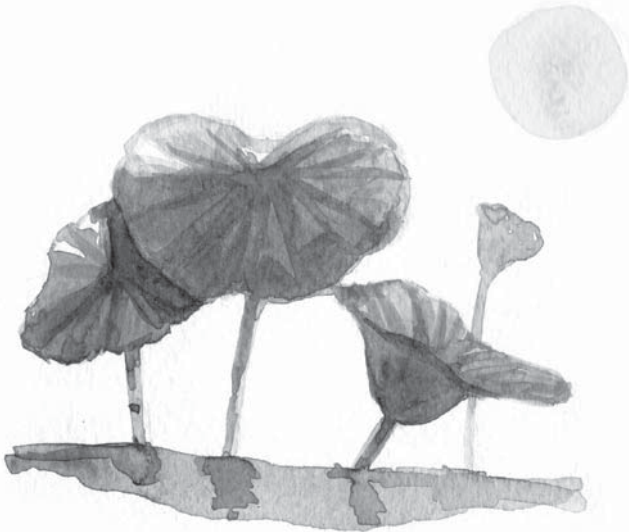
ข้อนี้เป็นประจักษ์พยานว่า ในสมัยโบราณมนุษย์อยู่กับธรรมชาติด้วยความเคารพและสยบจำยอม เมื่อโลกพัฒนามากขึ้น ด้วยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มนุษย์เริ่มคิดเอาชนะธรรมชาติ นั่นคือแทนที่จะอยู่ภายใต้อำนาจของธรรมชาติและสวดมนต์อ่อนน้อมธรรมชาติเหมือนแต่ก่อน มนุษย์กลับมองธรรมชาตินั้นต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของมนุษย์

ศาสนาปัจจุบันบางศาสนาเคยสอนว่าพระเจ้าสร้างโลกขึ้นมา เพื่อเป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ สัตว์ทั้งหลายเป็นอาหารของมนุษย์ และมีมนุษย์เป็นนายผู้ปกครอง แนวความคิดนี้คงมีอิทธิพลต่อวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่คิดเอาชนะธรรมชาติ คัมภีร์ศาสนาส่วนนี้สอนว่ามนุษย์มีอำนาจเหนือธรรมชาติที่พระเจ้าสร้างมา เพราะฉะนั้นมนุษย์จึงดำเนินการปกครองสิ่งทั้งหลาย และการปกครองของมนุษย์ก็เป็นอัตตาทิปไตยมากขึ้นคือมีตัวมนุษย์เองเป็นศูนย์กลางการปกครอง พวกเราเป็นเผด็จการต่อสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ ถือเอาความสนใจและประโยชน์ของมนุษย์เป็นที่ตั้ง เราย่ำยีเบียดเบียนธรรมชาติโดยความเข้าใจผิดว่า เราเป็นนายเหนือธรรมชาติ นี่เป็นมิจฉาทิฎฐิประการหนึ่ง

อันที่จริง ศาสนิกชนแห่งศาสนาดังกล่าวควรเข้าใจว่าพระเจ้าได้สร้างสรรพสัตว์มาเป็นทาสรับใช้มนุษย์ พระเจ้าสร้างธรรมชาติแก่มนุษย์ขึ้นมาเพื่อมนุษย์จะปกป้องคุ้มครองรักษาสິงเหล่านั้นต่อไปมนุษย์

เป็น guardian คือผู้พิทักษ์รักษาธรรมชาติ ไม่ใช่ master หรือนายของธรรมชาติ มนุษย์มองอย่างนี้จึงถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาที่ว่าสิ่งต่างๆ ไม่มีใครเป็นนายมีอำนาจเหนือโดยไม่พึ่งพาอาศัยสิ่งอื่นสิ่งต่างๆ อาศัยซึ่งกันและกัน เกิดขึ้นตามหลักกฎจลสมุปบาทที่ว่า เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนั้นก็มิ มี เมื่อสิ่งนี้เกิด สิ่งนั้นก็เกิด มนุษย์อาศัยธรรมชาติและธรรมชาติก็อาศัยมนุษย์ มนุษย์อยู่ไม่ได้ถ้าสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติถูกทำลาย

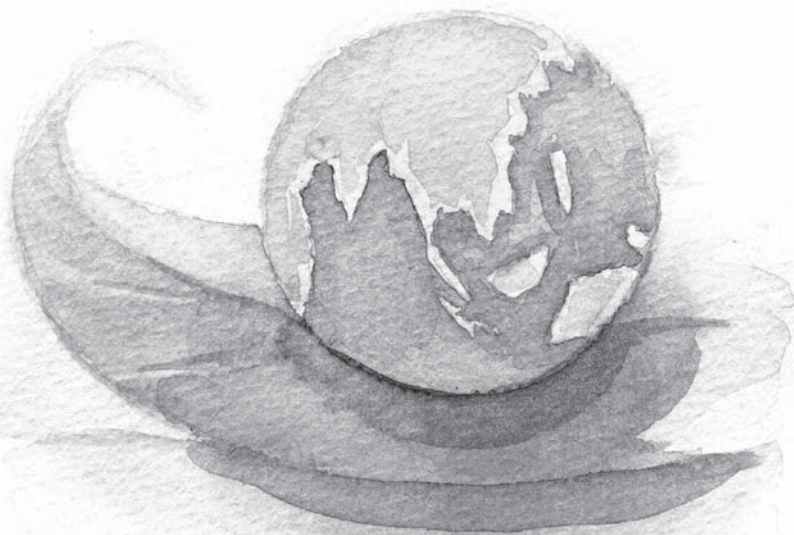
วงจรแห่งธรรมชาตินั้นอิงอาศัยซึ่งกันและกัน มนุษย์เข้าไปทำลายวงจรอันนี้เพราะความโลภ ความบ้าอำนาจ เพราะมีอัตตาริปไต่ยถึตตนเองเป็นใหญ่ ต้องการเอาชนะธรรมชาติและตักตวงเอาผลประโยชน์จากธรรมชาติ มนุษย์ไม่ได้อยู่แบบมัชฌิมาปฏิปทา (ทางสายกลาง) ที่รู้จักความพอดี ผลก็เป็นอย่างที่เราเห็น ถ้า

จะแก้ปัญหาลิ่งแควดลือม มนุษย์จะต้องปฏิบัติต่อธรรมชาติอย่างถูกต้องพอดี โดยอยู่ร่วมกับลิ่งแควดลือมธรรมชาติอย่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันตามหลักปฏิจจสมุปปาพนั้น มนุษย์ไม่สามารถอยู่รอดเมื่อลิ่งแควดลือมถูกทำลาย

ศาสนาสำคัญทุกศาสนาสอนให้มองธรรมชาติในฐานะที่เราจะต้องปกป้องรักษาและปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์และสรรพสัตว์ด้วยความรัก เรารักลิ่งนั้นเพราะเป็นลิ่งที่พระเจ้าสร้างขึ้นมา หรือเรารักด้วยเมตตาธรรม นั้นเป็นเรื่องที่ศาสนาต่างๆ ได้สอนไว้ ปฏิบัติต่อธรรมชาติอย่างเท่าเทียมกันด้วยเมตตาธรรมและอหิงสธรรมคือความไม่เบียดเบียนสรรพสัตว์และลิ่งแควดลือม เริ่มต้นด้วยมีสัมมาทิฐิเกี่ยวกับการพึ่งพาอาศัยกันและกัน ปฏิบัติต่อกันด้วยความไม่โลภเกินไป ความหลงคือการยึดทัศนะและค่านิยมที่ผิดจะเพิ่มกำลังให้ความโลภ และความโลภมากก็ทำให้ลาภหาย เพราะมนุษย์ตักดวงช่วงชิงย่ำยีธรรมชาติเอามาใช้ประโยชน์อย่างไม่รู้จักความพอดีเมื่อมีความโลภมากพอถูกขัดขวางก็เกิดความโกรธ การประหัตประหารทำลายกันก็ตามมา ความโลภ โกรธ หลง เหล่านี้ขึ้นอยู่กับจิตใจของมนุษย์ ลิ่งที่จะควบคุมและขจัดความโลภ โกรธ หลง ก็คือศาสนธรรม

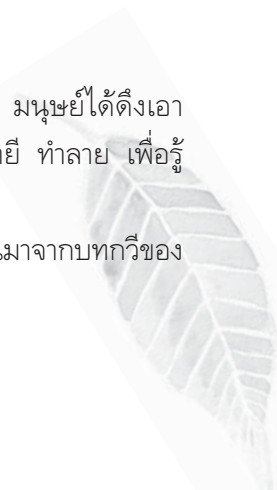
สัมมาทิฎฐิเกี่ยวกับธรรมชาติ

ถ้าจะเปลี่ยนวิถีชีวิตของมนุษย์ให้กลมกลืนกับธรรมชาติ ต้องเปลี่ยนจิตใจให้ลดละโลก โกรธ หลง ควบคุมการใช้ชีวิตให้อยู่ในมัชฌิมาปฏิปทา เริ่มต้นด้วยสัมมาทิฎฐิคือมีความเห็นถูกต้องเกี่ยวกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เพื่อแสดงสัมมาทิฎฐิในเรื่องนี้ ขอยกตัวอย่างบทกวี ๓ บทมาเปรียบเทียบกัน บทแรกแสดงทัศนะแบบเป็นนายเหนือธรรมชาติ แต่งโดยกวีชาวอังกฤษชื่อ **เทนนีสัน (Tennyson)** เขาเขียนถึงดอกไม้ไว้ว่า

ดอกไม้^๑ชื่นอยู่ตามรอยแยกของกำแพง
 ข้าถอนมา^๒ทั้งต้น
 กำมันไว้^๓ในมือ
 ดอกไม้น้อยเอ๋ย
 ถ้าข้ารู้จักเจ้าทั้งหมด
 ข้าคงจะรู้จักมนุษย์และพระเจ้า

บทกวีนี้แสดงว่าเพื่อที่จะศึกษาธรรมชาติ มนุษย์ได้ดึงเอาผลผลิตของธรรมชาติออกจากแหล่งมันมาศึกษาอายุ ทำลาย เพื่อรู้เพื่อชนะ นี่เป็นท่าทีแบบเป็นนายเหนือธรรมชาติ

ส่วนท่าทีของผู้เป็นมิตรกับธรรมชาติสะท้อนมาจากบทกวีของ **บาโช (Basho)** ที่ว่า

เมื่อข้ามองอย่างเพ่งพินิจ
ข้าเห็นดอกนาซุนาเบ่งบาน
ที่ริมรั้ว !

นี่เป็นท่าทีแบบถนอมรักษารวมชาติซึ่งตรงกันข้ามกับท่าทีแบบแรกที่ซูดรากถอนโคนธรรมชาติออกมาศึกษาทุกสิ่งทุกอย่างในแบบแรกนั้น เราสูญเสียประโยชน์จากธรรมชาติจนหมดแล้วก็ทิ้งมันไป ส่วนในแบบที่สอง เราปล่อยธรรมชาติไว้อย่างนั้นโดยไม่เข้าไปจัดการแก้ไขปรับปรุงเพื่อใช้ประโยชน์ ถ้ามว่าแบบไหนเป็นทัศนะที่ถูกต้องในเรื่องธรรมชาติ

ทัศนะแบบแรกมุ่งเป็นนายเหนือธรรมชาติ จึงเป็นที่มาของปัญหาการทำลายสิ่งแวดล้อม ทัศนะแบบที่สองก็ไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับธรรมชาติ ปล่อยให้ธรรมชาติเติบโตไปโดยมนุษย์ไม่นำเอามาใช้ประโยชน์ ทัศนะทั้งสองต่างไปสุดโต่งกันคนละมุม

ทัศนะแบบทางสายกลางก็คือเราต้องการชื่นชมความงามของธรรมชาติและคงไม่หยุดแค่นั้น เราต้องการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติด้วยคือนำเอาผลผลิตจากธรรมชาติมาใช้ประโยชน์เพื่อมนุษย์และสังคม เราใช้ประโยชน์จากธรรมชาติโดยไม่ทำลายความสมดุลของระบบนิเวศน์ ท่าทีแบบเป็นกลางนี้ปรากฏในบทกวีของ **โกเอธ (Goeth)** ดังต่อไปนี้

ข้าเดินอยู่ชายป่าคนเดียว
ไม่มีจุดมุ่งหมายใดๆ
แล้วพลันก็พบดอกไม้ที่น้อยสวยงาม
คิดจะเด็ดเจ้ามา

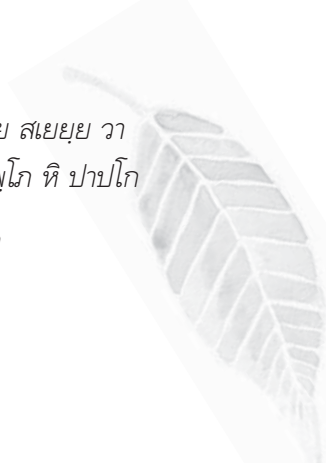
แต่ดอกไม้ก็สิ้นวันไหว
 เจ้ารำพันว่าท่านจะเด็ดข้าน้อยละหรือ
 ข้าจึงถอนเจ้าขึ้นมาจากต้นทั้งรัก
 นำไปบรรจุปลุกไว้ที่สวนหลังบ้านอันสงบ
 บัดนี้ เจ้าเติบโต
 และออกดอกบานสะพรั่ง!

นี่เป็นท่าทีที่พึงประสงค์ เราใช้ประโยชน์จากธรรมชาติแล้วต้อง
 ถนอมรักษาให้มันเติบโตงอกงามตามธรรมชาติต่อไปใช้ประโยชน์โดย
 ไม่ทำลายธรรมชาตินั่นคือท่าทีที่ถูกต้องเป็นสัมมาทิฐิในเรื่องธรรมชาติ
 ศาสนาทุกศาสนาสอนอย่างนี้อย่าโลกเกินไปจนทำลายธรรมชาติ มนุษย์
 ได้ประโยชน์จากธรรมชาติแล้วต้องกตัญญูรู้คุณและถนอมรักษา
 ธรรมชาติ

พระพุทธเจ้าตรัสสอนให้กตัญญูคือรู้คุณค่าของธรรมชาติ และ
 มีกตเวทิตีคือตอบแทนคุณของธรรมชาติ ผู้ใดได้ประโยชน์จาก
 ธรรมชาติแล้วยังคิดทำลายธรรมชาติ ผู้นั้นเป็นคนทรยศต่อมิตร ดัง
 บาลีที่ว่า

ยสฺส รุกฺขสฺส ฉายาย นิสฺสึเทยฺย สยฺยฺย วา
 น ตสฺส สาขํ ภิกฺขเวยฺย มิตฺตทุพฺโภ ทิ ปาปโก

นั่งหรือนอนอยู่ใต้ร่มเงาของต้นไม้ได้
 ไม่ควรหักรานกิ่งของต้นไม้
 ผู้ประทุษร้ายมิตรเป็นคนเลวแท้ๆ

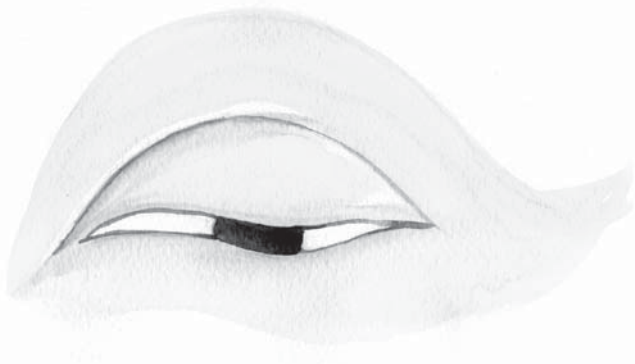

พระพุทธเจ้ากับธรรมชาติ

พระพุทธเจ้าทรงใช้ชีวิตใกล้ชิดกับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ พระพุทธองค์ประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน ในป่าทั้งนั้น คือประสูติที่สวนลุมพินีวัน ตรัสรู้ใต้ต้นโพธิ์ ปรินิพพานระหว่างต้นสาละคู่หนึ่ง เมื่อออกผนวกรทรวงอาศัยอยู่ในวัดป่าวัดแรกในพระพุทธศาสนาเป็นสวนไผ่ชื่อว่าเวฬุวัน วัดที่พระพุทธเจ้าประทับจำพรรษานานที่สุด ๑๙ พรรษา คือวัดเชตวัน แปลว่า สวนของเจ้าเชต

เราจะเห็นความสนใจธรรมชาติของพระพุทธเจ้าจากเหตุการณ์ตอนก่อนเสด็จไปแสดงธรรมที่กรุงกบิลพัสดุ์ ขณะที่พระพุทธเจ้ากำลังเทศนาสั่งสอนอยู่ในกรุงราชคฤห์นั้น พระเจ้าสุทโธทนะผู้เป็นพระราชบิดาได้ส่งทูตไปอาราธนาพระพุทธเจ้าให้เสด็จกรุงกบิลพัสดุ์ ทรงส่งทูตไป ๙ ชุดแล้วก็ยังไม่ได้ข่าวคราวพระพุทธเจ้า ทูตเหล่านั้นฟังเทศนาของพระพุทธเจ้าแล้วก็บวชเป็นพระ สឹมกราบทูลอาราธนาพระพุทธเจ้าให้เสด็จไปกรุงกบิลพัสดุ์ แต่ทูตชุดสุดท้ายมีท่านกาฬุทายี อามาทย์เป็นหัวหน้าไม่สឹมภารกิจ เมื่อกาฬุทายีฟังเทศนาของพระพุทธเจ้าและบวชเป็นพระแล้ว ท่านทูลอาราธนาพระพุทธเจ้าให้เสด็จไปกรุงกบิลพัสดุ์ ท่านกาฬุทายีคงคิดว่าพระพุทธองค์ทรงรักธรรมชาติ จึงกล่าวคาถา ๖๔ คาถาพรรณนาธรรมชาติที่สวยงามระหว่างทางที่จะเสด็จไปกรุงกบิลพัสดุ์นั้นว่ามีดอกไม้ที่สวยงามและมีสัตว์ป่าที่น่าชื่นชมอย่างไร ตัวอย่างคาถาที่ **ท่านกาฬุทายี** กราบทูลเป็นดังนี้

บัดนี้ต้นไม้ทั้งหลายมีดอกและใบประดุจสีถ่านเพลิง
 กำลังสลัดใบ จะผลิผล
 ต้นไม้เหล่านั้นดูสว่างไสวปานประหนึ่งเปลวเพลิง
 ต้นไม้ทั้งหลายประดับประดาด้วยดอกไม้
 มียอดงาม ส่งกลิ่นหอม สะอาด เป็นที่เจริญใจ
 งามสะพรั่งอยู่สองข้างทาง
 มวลวิหคทั้งหลายมีสิ่งามวิจิตรเป็นที่เจริญใจเช่น
 สีเขียว เป็นต้น
 ต่างพากันขันคูดอยู่โดยรอบ
 ทำให้เบิกบานใจด้วยเสียงอันไพเราะ
 ข้าแต่พระผู้มีความเพียรมากผู้มีส่วนแห่งอรรถรส
 ถึงเวลาเสด็จดำเนินแล้ว

คาถาทั้ง ๖๔ คาถาพรรณนาความงดงามของธรรมชาติเตือนความทรงจำของพระพุทธเจ้าที่มีต่อกรุงกบิลพัสดุ์ เมื่อท่านกาฬุทายีกล่าวถาตาคจบ พระพุทธเจ้าถามว่าทำไมจึงกล่าวถาเหล่านี้ ท่านกาฬุทายีจึงถือโอกาสกราบทูลอาราธนาให้เสด็จไปโปรดชาวกบิลพัสดุ์ ซึ่งพระพุทธเจ้าก็ทรงรับอาราธนา

นิทานชาดกสอนให้รักธรรมชาติ

นอกจากนั้น นิทานชาดกที่พระพุทธเจ้าตรัสเล่าเรื่องอดีตชาติของพระองค์ไว้จะมีเรื่องสัตว์และพืชเกี่ยวข้องจำนวนมาก นิทานชาดกเหล่านี้เหมาะแก่การนำไปสอนเด็กให้รักธรรมชาติ เพราะแสดงให้เห็นว่าสัตว์และพืชมีความสำคัญเหมือนกัน เด็กมีความรู้เพียงสวามักคิดว่าสัตว์ก็เหมือนมนุษย์และสามารถสื่อสารด้วยภาษาได้ไม่ต่างจากมนุษย์ เด็กจึงถือสัตว์เป็นเพื่อนเล่น นั่นคือความรักธรรมชาติมีอยู่แล้วในใจของเด็กทั่วไป ดังนั้นนิทานชาดก ๕๔๗ เรื่องล้วนมีสาระที่เสริมสร้างความรักธรรมชาติขึ้นในจิตใจของเด็ก

พระพุทธเจ้าทรงใช้นิทานชาดกเป็นเครื่องมือสอนธรรมต่างๆ หนึ่งในธรรมเหล่านี้ก็คือความรักธรรมชาติและ ความกตัญญูต่อธรรมชาติ

ความน่ารักและน้ำใจของสัตว์มีปรากฏอยู่ใน **อัมพชาดก** ดังนี้

มีฤๅษี ๕๐๐ ตนอาศัยอยู่ในป่าแห่งหนึ่ง ต่อมาเกิดความแห้งแล้งกันดารในป่านั้น สัตว์ทั้งหลายไม่มีน้ำดื่ม ฤๅษีผู้มีน้ำใจคนหนึ่ง โคนต้นไม้ทำเป็นรางน้ำและตักน้ำมาใส่ในรางน้ำนั้นเพื่อให้สัตว์ป่าทั้ง

หลายได้ตีเมกิน สัตว์จำนวนมากพากันมาตีเมกินน้ำนั้น ฤๅษีตนนั้นจะไม่มีเวลาไปหาผลไม้เพราะยุ่งกับการบริการตักน้ำให้สัตว์ ฟุ้งสัตว์จึงประชุมปรึกษากันว่า “ฤๅษีตนนี้ผอมแห้งเพราะอดอาหาร ฉะนั้นพวกเราควรจะตอบแทนบุญคุณของท่าน ต่อไปนี้สัตว์ที่จะมาตีเมน้ำต้องคาบผลไม้มาให้ฤๅษีเป็นการตอบแทนบุญคุณของท่าน” ตั้งแต่นั้นมาสัตว์ที่มาตีเมน้ำได้คาบเอาผลไม้มากองไว้ให้ฤๅษีตนนั้น ผลไม้เหล่านั้นมีจำนวนมากพอที่จะเลี้ยงฤๅษีทั้ง ๕๐๐ ตน

มนุษย์และธรรมชาติต่างพึ่งพาอาศัยกันและกันอย่างนี้ เมื่อมนุษย์ได้รับประโยชน์จากธรรมชาติก็ควรแสดงความกตัญญูรู้คุณด้วยการถนอมรักษาธรรมชาติ ผู้ใดทำลายธรรมชาติผู้ที่มีบุญคุณจัดว่าเป็นคนทรยศต่อมิตรที่เดียว ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสเล่าไว้ใน **มหาวาณิชชาดก** เรื่องมีอยู่ว่า

ในอดีตกาล พวกพ่อค้าจำนวนมากเดินทางไปค้าขายต่างเมืองด้วยกัน ระหว่างทางได้ถึงดินแดนทุระกันดาร ไม่มีอาหารและน้ำเหลืออยู่เหลือ แต่พวกเขายังโชคดีที่ได้พบต้นไม้ใหญ่ เมื่อพวกเขาตัดกิ่งด้านหนึ่งก็มีสายน้ำไหลออกมาจากกิ่งนั้นให้พวกพ่อค้าได้ตีเมกิน จากนั้นพวกเขายังตัดกิ่งอีกด้านหนึ่งเพื่อเก็บผลไม้มาเป็นอาหาร พวกพ่อค้ามีความโลภมากปรึกษากันว่าเป็นต้นไม้วิเศษ เมื่อพวกเราตัดกิ่งยังได้อาหารขนาดนี้ ถ้าโค่นทั้งต้นคงจะพบของดีมากกว่า พ่อค้าทั้งหมดเห็นว่าควรโค่นต้นไม้ยกเว้นแต่หัวหน้าพ่อค้าที่ห้ามปรามไว้แต่ไม่มีใครเชื่อฟัง พวกเขาตัดโค่นต้นไม้โค่นมันลงมา พอต้มไม้

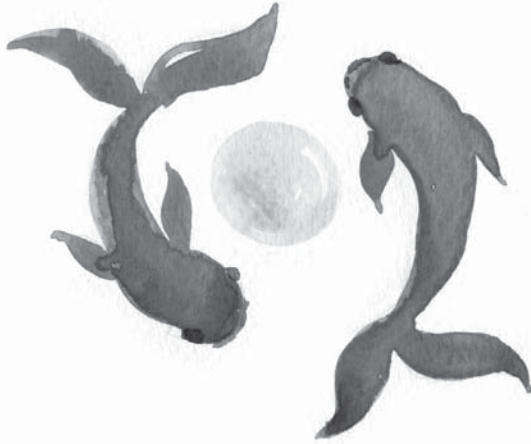
ล้มลง พญานาคได้ออกมาฆ่าพ่อค้าเหล่านั้น ได้ไว้ชีวิตหัวหน้า
พ่อค้าเพียงคนเดียว

นิทานชาดกเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า “นั่งหรือนอนไต่ร่มเงาของตนไม่ได้
ไม่ควรหวักรานกิ่งของตนไม้นั้น ผู้ประทุษร้ายมิตรเป็นคนเลวแท้ๆ”

เรียนธรรมจากธรรมชาติ

ต้นไม้ทั้งหลายให้ดอกใบและร่มเงาแก่เรา ใครตัดต้นไม้ที่ให้
ประโยชน์ถือว่าประทุษร้ายมิตร พระพุทธเจ้าตรัสรู้ใต้ต้นโพธิ์ พระองค์
ไม่คิดจะเสด็จดำเนินไปที่อื่นทันที ยังคงประทับยืนเฟงต้นโพธิ์ ๗ วัน
เรียกกันว่าพระปางถวายเนตรที่เราอาจตีความได้ว่า พระพุทธเจ้าทรง
รำลึกถึงบุญคุณและความสำคัญของต้นโพธิ์ พระพุทธเจ้าสอน
พุทธศาสนิกชนให้เห็นความสำคัญของธรรมชาติและให้อยู่ร่วมกัน
อย่างกลมกลืนกับธรรมชาติ บ่อยครั้งที่เดียวที่พระพุทธเจ้าทรงอาศัย
สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติเป็นอุปกรณ์สอนธรรม ธรรมชาติตามป้า
นั้นเป็นตัวอย่างสอนธรรมได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะธรรมชาติชื่อตรง
ปราศจากมารยาจึงเปิดเผยให้เห็นความเป็นจริงได้รวดเร็ว เช่นใบไม้
เปลี่ยนสีจากเขียวเป็นเหลืองแล้วร่วงหล่น ทำให้คนเห็นอนิจจังคือ
ความไม่เที่ยง คนทุกวันนี้ไม่ค่อยเห็นความเปลี่ยนแปลงของสิ่งต่างๆ
เพราะอาศัยอยู่ในห้องปรับอากาศ ห่างไกลธรรมชาติ จึงไม่เห็นอนิจจัง
ทุกขัง อนัตตา คนที่เข้าถึงธรรมย่อมเห็นธรรมชาติตามที่เป็นจริง
ดังนิทานชนเรื่องนี้

คุณยายคนหนึ่งเล่าว่า

“ก่อนที่ยายจะเรียนเซน ยายมองภูเขาเป็นภูเขา มองแม่น้ำเป็นแม่น้ำ ต่อมาเมื่อยายเริ่มเรียนเซน ยายมองภูเขาไม่เป็นภูเขา มองแม่น้ำไม่เป็นแม่น้ำเดี๋ยวนี้พอยายเข้าถึงเซนแล้ว ยายมองภูเขาเป็นภูเขา มองแม่น้ำเป็นแม่น้ำ”

สมัยนี้มีพระเถระรูปหนึ่งสอนพระฝรั่งได้ผลมาก นั่นคือ พระโพธิญาณเถระหรือหลวงพ่อชา เมื่อถามพระฝรั่งว่าหลวงพ่อชามีวิธีสอนธรรมอย่างไรลูกศิษย์ฝรั่งจึงเข้าใจได้ดี พระฝรั่งตอบว่าหลวงพ่อชาไม่ได้สอนธรรมวิจิตรพิสดารอะไรหรอก ท่านอาศัยธรรมชาติรอบตัวที่วัดหนองป่าพงเป็นอุปกรณ์การสอน เช่นท่านใช้ต้นไม้ที่เปลี่ยนแปลงสอนเรื่องอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ปรากฏว่าพระฝรั่งเข้าใจดีเพราะที่ไหนในโลกก็มีต้นไม้ ฝรั่งรู้จักต้นไม้ทุกคน สมมติถ้าหลวงพ่อชาสอนฝรั่งโดยอ้างตัวอย่างในกรุงพาราณสีหรือในสังคมไทย ฝรั่ง

คงฟังธรรมไม่เข้าใจ เพราะเขามีพื้นฐานทางวัฒนธรรมต่างออกไป เพราะฉะนั้นภาษาสากลคือภาษาจากธรรมชาติ ธรรมคือธรรมชาติ ไม่ว่าจะ เป็นสังขารในศาสนาใด เราก็อาศัยธรรมชาติเป็นสื่ออธิบายให้เข้าใจกันได้

กล่าวในทางศาสนา ธรรมชาติแวดล้อมมีคุณค่าพิเศษตรงที่ช่วยนำคนให้เข้าถึงสังขารแห่งศาสนาต่างๆ ชาวพุทธอาศัยธรรมชาติแวดล้อมสอนเรื่องปฏิจลสมุปบาทว่าสิ่งทั้งหลายอาศัยกันและกันเกิดขึ้นปรากฏการณ์ธรรมชาติเป็นประจักษ์พยานชัดเจน

เพราะทรงเห็นคุณประโยชน์ของธรรมชาติ พระพุทธเจ้าจึงสอนให้ชาวพุทธกตัญญูและอนุรักษัธรรมชาติ ทรงบัญญัติวินัยห้ามพระภิกษุฆ่าสัตว์ตัดต้นไม้ขุดดินหรือถ่ายของเสียลงในแม่น้ำลำคลอง ทรงแนะนำส่งเสริมให้พระภิกษุถือธุดงค์อยู่ในป่าหรือที่โคนต้นไม้เป็นปกติ

สำหรับชาวบ้าน พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติการห้ามฆ่าสัตว์เป็นศีลข้อที่ ๑ ในบรรดาศีล ๕ ของชาวพุทธทั้งหลาย ทรงสอนให้กตัญญูรู้คุณของธรรมชาติและเห็นว่าการอนุรักษัธรรมชาติทำให้ได้บุญตลอดเวลาดังที่ตรัสไว้ในวนโรสุตตราว่า “ผู้ใดปลูกสวน ปลูกป่า สร้างสะพาน ให้น้ำดื่ม น้ำใช้ และที่พักอาศัย ผู้นั้นย่อมได้บุญตลอดทั้งวันและคืน” นอกจากนั้นยังมีคำสอนเรื่องเมตตากรุณาคือความรักและสงสารสัตว์ทั้งหลายทั้งปวง

ศาสนาสอนเรื่องความรัก

คำสอนเรื่องความรักและการไม่เบียดเบียนกันนี้มีปรากฏอยู่ในศาสนาสำคัญทุกศาสนา เช่น ศาสนาคริสต์สอนเรื่องความรัก เมื่อมีผู้ถามพระเยซูว่า ถ้าให้สรุปสาระของบัญญัติ ๑๐ ประการให้เหลือข้อเดียวจะได้แก่อะไร พระเยซูตอบได้แก่ความรักคือรักพระเจ้า และรักเพื่อนมนุษย์ ในเทศนาบนภูเขาพระเยซูสอนว่า เมื่อมีผู้ตบแก้มซ้ายของท่าน จงยื่นแก้มขวาให้เขา อิสลามเป็นศาสนาแห่งสันติ ศาสนาพราหมณ์สอนเรื่องอหิงสาคือการไม่เบียดเบียนกัน มีคำสอนสำคัญใน **คัมภีร์พระเวท**ว่า “ตตฺ ตฺวมฺ อสิ ท่านก็คือพรหมันหรือพระเจ้า” สรรพสิ่งในโลกนี้เป็นหนึ่งเดียวกัน นั่นคือพรหมัน เมื่อมนุษย์และสรรพสัตว์มีธาตุแท้เป็นพรหมันด้วยกันจึงควรรักสามัคคีและไม่ควรเบียดเบียนกัน

รวมความว่าเมตตา (ความรัก) และอหิงสา (การไม่เบียดเบียนกัน) เป็นคำสอนสำคัญของทุกศาสนา

พระพุทธเจ้าได้เน้นให้เห็นว่าเมตตาเป็นคำสอนสำคัญเพียงไร เมื่อตรัสว่า

ผู้เจริญเมตตาจิตแม้ชั่วเวลาลัดนิ้วมือเดียวจัดเป็นผู้อยู่
ไม่จากญาณ ชื่อว่าทำตามคำสอนและปฏิบัติตามโอวาทของ
พระศาสนา (๒๐/๕๕/๑๒)

และในส่วนที่เกี่ยวกับอหิงสาพระพุทธเจ้าตรัสว่า

อพฺยาปชฺฌํ สุขํ โลกํ ปาณญฺเตสุ สญฺญโม ความไม่
เกลียดชังและการไม่เบียดเบียนสัตว์ทั้งหลายเป็นสุขในโลก
(วิ. ๔/๕/๖)

ไม่ว่าจะเป็นศาสนิกของศาสนาใดก็ตาม ถ้าเขาเข้าถึงแก่นแท้แห่งศาสนาของตนและมีศาสนธรรมประจำใจ เขาจะมีเมตตาความรัก สรรพสัตว์และไม่คิดเบียดเบียนธรรมชาติแวดล้อม องค์การศาสนาทั้งหลายมีหน้าที่แนะนำสั่งสอนให้ศาสนิกเข้าถึงแก่นศาสนาเพื่อทำให้พวกเขาปรับเปลี่ยนความคิดและวิถีชีวิตจากผู้เป็นนายมาเป็นผู้พิทักษ์ธรรมชาติ (guardian) ใช้ประโยชน์จากธรรมชาติแล้วต้องถนอมรักษาให้เติบโตองงามตามธรรมชาติต่อไป พัฒนาการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อให้ได้ประโยชน์สูงสุดจากธรรมชาติโดยทำให้เกิดความสูญเสียน้อยที่สุด ผลที่ตามมาก็คือการพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อไม่มีการทำลาย
ธรรมชาติแวดล้อม แต่มีการพัฒนาองค์ประกอบทั้งสามคือ มนุษย์
วิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อมอย่างเท่าเทียมกัน

ในวโรกาสแห่งวันเฉลิมพระชนมพรรษานี้ ควรที่องค์กรศาสนา
ทั้งหลายจะได้ชักชวนศาสนิกชนให้ดำเนินรอยตามเบื้องพระยุคลบาท
แห่งสมเด็จพระมหามิตรพระราชสมภารเจ้า โดยเจริญเมตตาจิตและ
อธิษฐานกรรม มุ่งมั่นในอันที่จะรักษาและพัฒนาธรรมชาติแวดล้อมดังที่
พระองค์ได้ทรงกระทำเป็นแบบอย่างไว้ในโครงการตามแนวพระราชดำริ
ทั้งหลาย

ขอเชิญชวนท่านทั้งหลายตั้งกัลยาณจิตอธิษฐานอัญมูญกุศล
ที่บำเพ็ญร่วมกันครั้งนี้ถวายเป็นพระราชกุศลแด่สมเด็จพระมหามิตร
พระราชสมภารพระองค์ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ สมเด็จพระนางเจ้าฯ
พระบรมราชินีนาถ พระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ ขอให้ทรงพระเกษม
สำราญในสิริราชสมบัติ สถิตยเป็นมิ่งขวัญของประชาชนชาวไทยตราบนาน
เท่านาน เทอญ

VESAK 2011

The 8th Conference of
The United Nations Day of Vesak

Main Co-ordinator : Mahachulalongkornrajavidyalaya University
: International Council for Day of Vesak (ICDV)

Sponsored by : The Royal Government of Thailand